

HELGOLAND een algemeen overzicht

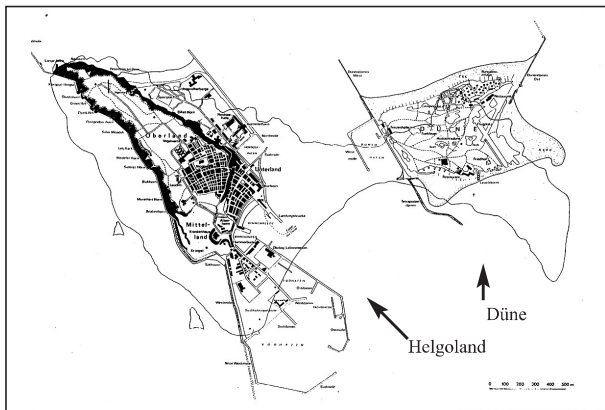
Theo Ykema

Afb. 1. Helgoland vanaf de boot.

Sommige leden hebben misschien wel eens een verhaal van mij over Helgoland in een jaarverslag van de Schelpenwerkgroep Friesland gezien. Tot 1986 had ik nog nooit van dit eiland gehoord, maar in dat voorjaar las ik een bericht over een weekend Helgoland met de Fryske Rie in het kader van het driejaarlijkse "Friesentreffen". Ik ben meegegaan en sinds die eerste keer ben ik het steeds leuker gaan vinden. In onderstaand verhaal een algemeen overzicht van dit bijzondere eiland in de Noordzee. Eigenlijk zijn het twee naast elkaar gelegen eilandjes: het rotseiland Helgoland en het zandeiland De Düne. (zie kaartje)

Het Friesentreffen.

Allereerst iets over de reden en doel van het weekend. Het is een interculturele ontmoeting van alle Friezen van ons Friesland tot Noord-Duitsland en vindt meestal plaats in een weekend in mei. De "Hoge Heren" vergaderen en het "voetvolk" mag feestvieren. Ter verhoging van de feestvreugde gaan o.a. diverse artiesten mee zoals van ons een aantal jaren geleden Pieter Wilkens. Hoogtepunt is de oecumenische kerkdienst (soms zelfs doopdienst) op de zondagmorgen waar de liturgie in zeven "taalvarianten" rondgaat. Dit levert vooral bij het zingen een buitengewone ervaring op: ieder zingt van zijn eigen blad en het klinkt als uit één mond. Bij deze kerkdienst, maar eigenlijk het hele weekend, zijn de mooie klederdrachten van vooral de Duitse waddeneilanden een lust voor het oog. Het is tot slot niet vereist

Het rotseiland Helgoland en het zandeiland de Düne.

Fries te zijn om mee te mogen (er wordt ter plekke vooral Hoogduits gesproken), maar het helpt wel: onderling gaat het wel vooral in het Fries.

Wat maakt Helgoland zo bijzonder (voor mij) ?

Dat is een complex verhaal waar vele factoren een rol spelen, maar ik zal een poging wagen. Allereerst moet ik zeggen dat ik een voorliefde voor kleine eilanden heb, dit mede in verband met mijn hobby schelpen zoeken. Helgoland voldoet hier met slechts een paar vierkante kilometer volledig aan. Verder de afgelegen ligging: ca. 65 km uit de kust van Wilhelmshaven in de Duitse bocht. Dit betekent dat je, anders dan vanaf bijv. Ameland, het vasteland vanaf het eiland niet kan zien, waardoor het "eilandgevoel" zeer sterk is. Ook de aankomst met de boot is heel bijzonder: de boot blijft een paar honderd meter voor de steiger liggen, waarna er "ausgebootet" moet worden. Dit gaat met motorsloepen (Afb. 2) waar zo'n 60 man in kunnen en is meestal een

Afb. 2. Met een motorsloep naar de wal.

schommelende aangelegenheid. Ondanks dat de rederij ook een catamaran ingezet heeft op de dienst is de traditionele boot nog steeds in de vaart. Deze sloepen worden ook gebruikt voor een rondvaart om het eiland, een aparte ervaring zoals uit de rest van dit verhaal duidelijk mag worden. Verder mogen (en kunnen) er ook geen auto's rijden, waardoor de lucht er een stuk schoner is dan bij ons. Mede door de afgelegen ligging heeft Helgoland een "Hochseeklimat" en is het officieel een Duits kuuroord, met vooral voor de Duitsers het bijko-

Afb. 3. Een kolonie jan-van-genten en zeekoeten.

Afb. 4. Zeehonden en kegelrobben op het (noord)strand van Düne.

mende voordeel van er belastingvrij in te kunnen kopen. Dat er geen auto's kunnen rijden heeft te maken met het feit dat het bestaat uit een "boven" en een "onder"land, met een hoogteverschil van zo'n 60 meter. De afstanden zijn ook zo klein dat alles te voet kan en voor de zware transporten rijdt er een aantal elektrische auto's. Dan is er nog de bewogen (oorlogs)geschiedenis en het feit dat men er "Halunders" spreekt, een aan het Fries verwant dialect/taal. Wat de natuur betreft vallen langs de noordwestkust vooral de broedvogelkolonies van alken, Jan-van-Genten en een groot aantal zeekoeten op. (Afb. 3) Je kunt hier vrij dicht bijkomen en sommige vogels zelfs zonder kijker bestuderen. Verder zijn er de zeehonden en kegelrobben die op het (noord)strand van Düne liggen te zonnebaden (afb. 4) en waar je gewoon langs kunt lopen zonder dat ze de zee in vluchten. Ook is het eiland geologisch zeer interessant: het onderland is opgespoten, maar het bovenland (en de zeebodem om het eiland) bestaat uit omhoog gestuwd bontzandsteen uit het Trias / Tertiair. Dit geeft het eiland een rode kleur, waardoor het in de (Friese) volksmond de bijnaam "de reade rots" gekregen heeft. (afb. 5) Al met al

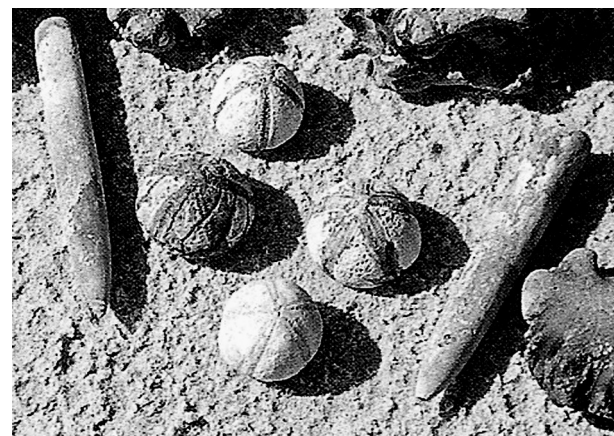

Afb. 5. "De reade rots".

is het dus een wonderlijke ervaring om midden in de Noordzee ineens een hoog rotseiland uit zee op te zien duiken. In deze rotsbodem en de zee eromheen zitten fossielen, vuursteen en barnsteen die aan 'kunnen' spoelen. Vooral de fossiele staartpunten van de inktvis (belemnieten) zijn zeer gewild. (afb. 6)

De schelpen.

Zo komen we dan bij de schelpen terecht, want inktvissen horen daar ook bij. Voor een goed begrip moet ik nu eerst iets uitleggen over de verspreiding van schelpen. (De meesten van u zullen dit wel weten, maar vooruit maar...). De wereldzeeën zijn ingedeeld in een aantal faunagebieden, waar globaal gesproken dezelfde soorten voor kunnen komen. In onze contreien loopt dit faunagebied van noord Noorwegen tot zuid Bretagne en westelijk tot voorbij Ierland. De diepte waarop de schelpen leven en de stromingen bepalen vervolgens of een bepaalde soort ergens aan kan spoelen. Een aantal soorten leeft zodanig diep en ver uit de kust dat die door die stromingen zelden of nooit op onze kust te vinden zijn, maar bijvoorbeeld wel in Bretagne of Schotland en Ierland. (Waar je trouwens ook leuke kleine eilanden hebt zoals Iona (westkust Schotland) of Ireland's Eye (kust bij Dublin), hierover misschien een andere keer iets meer). Nou, u voelt hem natuurlijk wel aankomen, door de afgelegen ligging is een aantal van die soorten hier wel te vinden. Vooral *Gibbula*, *Nucella*, *Dosinia* en *Pholas* vallen op. Dus toen ik in 1986 het eerder genoemde bericht over het "Friesentreffen" las heb ik iemand die er wel eens geweest was, gevraagd of er ook strand was waar ik iets zou kunnen vinden. Na zijn bevestigend antwoord ben ik vervolgens meegegaan met een gunstig resultaat. Daarna ben ik (bijna) iedere

Afb. 6. Verschillende fossielen.

drie jaar mee geweest en ik heb steeds weer wat nieuws aangetroffen. Langs de west- en noordkant van Helgoland ligt een rots / wad bodem, waar rotsbewoners leven zoals keverslakken, alikruikken, maar ook diverse Veneridae soorten. Dit gebied is om diverse redenen niet of zeer slecht toegankelijk: het ligt "onder" de hoge rotsen (met gevaar voor neerstortende stenen) en het is vanaf het strand een heel eind lopen (kan alleen met laag water en dat is maar kort). Op Helgoland en Düne zijn verschillende stukjes strand, maar een paar op Düne springen eruit. Op het noordstrand spoelen vooral stukken krijtsteen aan, waar verschillende soorten boormossels (*Pholas*, *Zirfaea* en *Hiatella*) in kunnen zitten die je er heel voorzichtig uit kunt halen door het krijtsteen er om weg te schrapen. Op het zuidstrand is het vooral de droogvallende geul langs de dam waar de leuke dingen achterblijven. Van de tweekleppigen vind je meestal alleen losse kleppen; mocht er al eens een doublet aanspoelen dan is het eigenlijk altijd een leeg exemplaar. In 2004 vond ik hier voor de eerste keer een leeg doublet van *Paphia rhomboides*. Het is, zo is mij na mailcontact met de Biologische Anstalt ter plaatse gebleken, tevens zeer waarschijnlijk de eerste geregistreerde vondst van Helgoland. Vorig jaar vond ik (ook daar al) lege doubletten van de Japanse oester. Ook van de horentjes vind je meestal alleen de lege huisjes. In totaal heb ik er nu ca. 55 soorten aangetroffen, zie de soortenlijst aan het eind van dit verhaal. Er moet nog wel meer te vinden zijn, maar dat is een kwestie van geluk en de juiste wind / stroming. De collectie in het aquarium ter plaatse geeft een mooi overzicht. Veel vondsten worden daar natuurlijk ook in de winter gedaan, maar dan zijn de veerverbindingen zeer slecht. Genoeg redenen dus om er de volgende keer (in 2010) weer heen te gaan, vooral omdat al vrij snel het weekend "verlengd" werd tot drie dagen.

De toekomst ?

Half april stond er in de Volkskrant een berichtje over een projectontwikkelaar uit Hamburg. Hij had een plan bedacht (kosten 80 miljoen euro !) om door middel van opspuitingen beide eilanden aan de noordkant weer met elkaar te verbinden. Dit was ca. 300 jaar geleden ook al zo, maar toen werden ze door een storm gescheiden. Tegenwoordig is de diepe geul (lokaal: Tiefe Rinne) de belangrijkste vaargeul naar het noorden, de Noordzee op. Dit maakt het project extra moeilijk. Er stond een montagefoto bij en dan slaat de schrik je om het hart. Als dit door zou gaan zou dat het karakter van de eilanden ernstig aantasten. (Alhoewel: voor de schelpenzoekers komt er wel een dikke kilometer strand bij waar weer van alles aan kan spoelen...). Mogelijk was het bericht een (verlate) 1 aprilgrap, dat heb ik (nog) niet kunnen ontdekken.

Tot slot nog een opmerking. Het is dus na dit artikel niet de bedoeling dat een hele horde NMV leden het eiland

overspoeld. Het is daar wel echt zoeken en geluk hebben en niet zoals op sommige andere stranden een kwestie van maar snel alles oprapen. Maar voor wie er heen wil kan op de website van Helgoland: www.helgoland.de terecht. Daar staan de diverse veerverbindingen (1x per dag een boot) en alle overnachtingsmogelijkheden (van camping tot 5 * hotel) en kan er on-line geboekt worden. Ook via Google / afbeeldingen en dan zoeken op Helgoland zijn veel en mooie plaatjes te vinden. In een goede bibliotheek ligt bij de tijdschriften "Der Helgoländer", waar ook wel eens een artikel in het Halunders in staat.

Soortenlijst

Soortenlijst Helgoland, volgens Veldgids Schelpen R.H. de Bruyne.

Deze lijst geeft een overzicht van de ca. 55 door mij tot nu toe aangetroffen soorten.

Verklaring:

(fr.) : alleen fragmenten

[k] : (ook) in krijtsteen

Keverslakken:

Lepidochiton cinerea

Inktvissen

Sepia officinalis

Loligo spec.

Buikpotigen:

Helcion pellucidum

Acmaea(Tectura) virginea

Calliostoma zizyphinum (fr.)

Gibbula cineraria

Littorina littorea

Littorina obtusata

Littorina rudis

Littorina saxatilis

Hydrobia ulvae

Lacuna vineta

Turritella communis

Bittium reticulatum

Epitonium clathrus

Crepidula fornicata

Euspira (Lunatia) catena

Euspira pulchella / nitida

Nucella lapillus

Buccinum undatum

Nassarius incrassatus

Oenopota turricula

Tweekleppigen:

Mytilus edulis

Chlamys opercularis

Mimachlamys varia

Pododesmus patelliformis

Ostrea edulis

Crassostrea gigas

Arctica islandica

Cerastoderma edule

Dosinia exoleta

Dosinia lupinus lincta (?)

Chamelea striatula

Venerupis corrugata

Paphia rhomboides

Petricola pholadiformis

Spisula solida

Spisula subtruncata

Lutraria lutraria (fr.)

Donax vittatus

Arcopagia crassa

Macoma balthica

Tellina / Angulus fabulus

Tellina / Angulus tenuis

Ensis arcuatus

Ensis directus / americanus

Ensis siliqua

Mya arenaria

Mya truncata

Hiatella arctica [k]

Barnea candida

Zirfaea crispata [k]

Pholas dactylus [k]

Adres van de auteur:

theo.ykema@tresoar.nl

WAARSCHUWING

Schelpen van *Lepidochitona cinerea* (Poli, 1791), *Helcion pellucidus* (L., 1758), *Calliostoma zizyphinum* (L., 1758) en *Nucella lapillus* (L., 1758) mogen ingevolge de Duitse Bundesartenschutzverordnung in Duitsland (bij Helgoland) niet worden verzameld en verhandeld.